GROTER DAN DE LUCHT, ERGER DAN DE ZON

Andere boeken van Daan Remmerts de Vries

Godje (2002) Gouden Griffel 2003
Ridder Prikneus (2003)
De noordenwindheks (2004; ook als e-book) Zilveren Griffel 2005
Circus Pingies. Een avontuur van Zippy en Slos (2006)
Lieve Muis (2007)
Wie is Libby Skibner? (2007)
Droomkonijn (2008)
Bernie King en de magische cirkels (2008; ook als e-book)
Bernie King in een donkere spiegel (2009)
Voordat jij er was (met tekeningen van Philip Hopman, 2009) Gouden Griffel 2010
Monstermuis (2010)
Stimmy of het oerwoud in de stad (met tekeningen van Philip Hopman, Prentenboek van de Kinderboekenweek 2010)
Tinka mag trakteren (2013)
Tijgereiland (2013; ook als e-book) Gouden Lijst 2014
Soms laat ik je even achter (2014) Zilveren Griffel 2015

Daan Remmerts de Vries

Groter dan de lucht, erger dan de zon

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Kinderboeken Uitgeverij
2016

Bekroond met een Zilveren Griffel 2016

www.queridokinderboeken.nl

De auteur ontving voor het schrijven van dit boek een werkbeurs van het Nederlands Letterenfonds.

Eerste en tweede (e-book) druk, 2015; derde druk, 2016

Copyright © 2015 Daan Remmerts de Vries
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Em. Querido's Kinderboeken Uitgeverij, Amsterdam.

Omslag Moker Design

ISBN 978 90 451 1862 8 / NUR 283

Voor Lynn, natuurlijk.

Deel 1
Zomerkamp

1

Dit wil ik even zeggen: schelden mag. Ik zeg het maar meteen. Je mag ook kwaad zijn en de meest vreselijke vervloekingen bedenken. Je mag ook bedenken wat er moet gebeuren met de mensen aan wie je een hekel hebt gekregen.

Je mag alles, werkelijk ALLES, zolang het binnen in je hoofd blijft.

Dat, en dat alleen, is namelijk vrijheid. En misschien wel de enige die je krijgt.

Vrijheid betekent: ik mag alles denken wat ik wil.

2

Het is niet m'n bedoeling om hier met allerlei achterlijke raad te komen. Echt niet. (Raad krijg je van iedereen, voortdurend. Iedereen heeft voortdurend een mening, over alles. Je kunt er gek van worden.)

Maar wat ik je net heb verteld, dat heb ik moeten leren. Nou ja, om precies te zijn: iemand heeft 't me gezegd. Geen minuut te vroeg trouwens. Ik was twaalf jaar oud.

Wat weet je als je twaalf bent? Je weet niks, je weet geen bal. Je *denkt* dat je er alles van snapt. Maar dat is niet zo, neem dat van me aan.

De meeste mensen snappen er trouwens niks van. En dan vooral je leraren. De volwassenen om je heen. Let er maar eens op. Bekijk hun gezichten, bestudeer hun bewegingen. Ze doen maar wat, daar komt het wel op neer. Ze doen over het algemeen alleen maar *wat er van ze wordt verwacht*.

Meestal is dat het verkeerde.

3

Ik was op een boot gezet, samen met een hele hoop andere kinderen. Zo gingen we naar een zomerkamp. Ik was toen nog elf.

Dat kamp lag in de duinen. En daar ben je dan, op een middag, alleen tussen de anderen. Je ziet je ouders nog, daar staan ze, zwaaiend op de kade. Maar dat is maar een beeld in je hoofd. Om je heen klinkt nu geschreeuw, gepraat, gelach, gegil. Als je wordt geduwd, dan schrik je op. Maar al tijdens de derde keer duw je terug. Je past je aan. Je doet dus mee. Je eet waar dat moet, je komt erachter waar de plee is en waar je moet gaan slapen. Je bent erop voorbereid, waarmee ik bedoel dat je de juiste dingen bij je draagt, en je hebt dus een eigen slaapzak. Die leg je op de bodem van een tent, je voegt je naar de kuilen. En opeens zijn er een paar dagen verstreken. Duwend, pratend, lopend, dringend voor de plee. Het beeld van je ouders is al opgelost. Verdwenen. Je kijkt verwonderd om je heen. Een stel jongens in je buurt is aan het hockeyen met takken en een dennenappel. Een drietal meisjes zit in een afgesloten kringetje. Een meisje staat iets verderop, loerend naar dat drietal. Je springt opzij voor een jongen die krijsend langsrent met een kaplaars in zijn hand. Een andere jongen komt erachteraan, hinkend op één laars. Je vraagt je af wat je hier doet.

Het kamp... Er waren maar weinig kinderen die er echt van genoten, dat was gemakkelijk te zien. Maar niemand zei dat,

iedereen liep zo'n beetje stuurloos rond. Dollend, roepend. Zich aanpassend. Degenen die het werkelijk leuk leken te vinden, hadden iets treurigs over zich. Dat waren kinderen, bedacht ik me, die het thuis nóg slechter hadden.

Maar je kon daar maar beter niet laten zien dat je eigenlijk bang was. Bang voor... Ja, waarvoor? Voor de leiders. Voor dat je ouders je nooit meer zouden komen ophalen. Voor de stilte. Voor het geschreeuw. Voor straf. Voor sommige jongens. Voor achterbaksheid. Voor geniepige rotgeintjes. Je mocht het niet laten merken. Niemand liep ermee te koop.

Maar je rook de angst. *Ik* rook de angst. Logisch. Je sliep daar in een legertent met zeven anderen. En jongens stinken, neem dat van me aan. Vooral 's nachts. Ze laten scheten. Hun voeten ruiken naar kaas. Hun adem kan soms gruwelijk zijn. Of hun zweterige lijfgeur. Ik lag gelukkig helemaal achterin. Tegen het zeil. Ik kon me dus wegdraaien. Dan rook ik in ieder geval sterker het canvas dan wat er opsteeg van mijn lotgenoten. Drie weken lang zou ik op mijn rechterzij slapen. Luisterend naar het geklapper van het tentzeil en het suizen van de wind.

Verlangend naar iets wat daar niet was.

4

Dat kamp, dat was op Vlieland. Een eiland dus. Een Waddeneiland. Een plaats waar het altijd waait. Maar stil. Soms onbegrijpelijk stil. Als je je had afgezonderd, als je even in je eentje de duinen in was gelopen, en je stond tussen de heuvels, in de doornstruiken en het snijdende gras, en de toppen stonden donker om je heen tegen de grijze lucht, alsof je in een golvende kamer in een droom was verzeild, dan werd je overvallen door de stilte. Dan hoorde je alleen maar je gedachten. Die waren heel dichtbij.

Op Vlieland rijden haast geen auto's. Die zijn daar verbo-

den (behalve als ze van het leger zijn). Ontsnappen, meeliften of iets dergelijks, was hier dan ook uitgesloten. De zee was om ons heen. Ook dat kon je zien, vanaf bepaalde hoge toppen. Links de zee, rechts de zee, eindeloos. Bijeenkomend in de verten. Een streep tegen de lucht. Muren van grijs, van groen en van blauw.

Het kampterrein lag weggedoken in de duinen. Er was een huisje te midden van de tenten. Daarin sliepen de leiders, mannen met baarden en daaronder adamsappels. Er waren een paar vrouwen bij. Ze droegen legerkleren en bergschoenen, soms klompen. Hun opperhoofd was tante Riet.

Tante Riet was oud, grijs haar, een knot, maar toch nog flink, heel stevig. Zo'n mens dat altijd in beweging is. Zo'n mens met drie, vier handen, die aardappelen zit te schillen aan een tafel en intussen orders uitdeelt en ook nog even een bootje snijdt uit een stuk dennenschors. Ze sliep in een eigen huisje, dat stond tegen de bosrand. Tante Riet droeg vaak een leren voorschoot. Dat is zo'n lang schort waarin vroeger de slachters liepen, zoiets. Maar zonder bloedvlekken. Ik geloof dat ze onophoudelijk iets deed met pottenbakken, vandaar die voorschoot. En verder nog van alles met natuurlijk materiaal, met klei, met stukken schors, met houtskool, touw, hamers, spijkers, bladeren en schelpen. Eeuwig aan het sjouwen met haar werkstukken. Die bladeren en schelpen drukte ze in de klei, ze noemde dat 'motieven'.

Wat wij deden in dat zomerkamp? Soms moesten wij iets maken. Werkstukken van klei, natuurlijk, mét motieven. Die stonden dan te drogen, daarna braken ze in scherven.

We maakten lange wandelingen in de schemering, een keer zelfs in het maanlicht. Soms ook speelden we een onduidelijk spel in de duinen, iets met twee partijen, waarbij de ene partij bestond uit jagers en de andere uit vluchtelingen. (Sorry dat ik dit niet beter uit kan leggen. Ik luisterde maar slecht. Ik was veelal in gedachten. Ik was dromerig, begrijp je. Die dromen, daar zal ik later meer over vertellen.)

Vaak ook moesten we gaan zwemmen, en logischerwijs gebeurde dat dan bij het strand. Je stond daar in de gierende wind en het zand vloog langs, het schuurde je gezicht en je rillende schouderbladen, en je handdoek woei een stukje weg of werd bedolven. Er waren, ook hier weer, kinderen die zich krijsend in de zee stortten. Omdat ze het werkelijk leuk schenen te vinden.

Ook ik zwom, zeker wel, er werd op je gelet. Het was, geloof ik, de bedoeling dat we gezonder zouden terugkeren naar ons normale leven thuis. Ik begreep, vooral tijdens dat zwemmen in dat donkere, kille, korrelige water, dat ik moest volhouden, volhouden, volhouden. Dat ik mogelijk op den duur bevrijd zou worden. Dat alles uiteindelijk weer gewoon zou kunnen worden. Die kans zat er wel in. Zeker was het niet.

5

Ik had me aangesloten bij wat jongens die ik niet aardig vond, maar met wie ik toevallig in die tent was beland. Er was, zoals in iedere groep, één héél suf, goedgelovig joch bij. Die werd dus steeds weer in de zeik genomen. Soms vond hij brandnetels in zijn slaapzak. Of hij kreeg een beker thee met zout. Of er werden hem twee bruine boterhammen aangereikt, met een dode krab ertussen. En dan keek iedereen gespannen toe hoe hij een slok nam, of een hap. Van die dingen. Hij trapte overal in. En hij bleef om alles lachen, alsof hij het echt een goeie grap vond om zich te verslikken in die zoute thee.

Die wat verbaasde, nogal weerloze lach, telkens weer opnieuw, soms denk ik daaraan terug.

Op een nacht hebben die jongens, mijn tentgenoten dus, tandpasta op zijn bovenlip gesmeerd. Terwijl hij lag te slapen. Met een zaklantaarn kropen ze naast en over hem heen, en ze smeerden een of andere groen-witte tandpasta tussen zijn neus en mond. Een snor. Toen schenen ze met die lichtstraal

in zijn ogen: 'Gijs! Hé Gijs! Jongen! Wakker worden...! Brand! Storm! Word wakker, man!' En omdat een mens in zijn gezicht gaat liggen wrijven als hij wakker wordt, smeerde hij die tandpasta vervolgens uit over zijn lodderige smoel.

Ik deed niets om dit te stoppen, ik keek wel uit. Je kunt je voorstellen dat ik zelf benauwd was om het onderwerp te worden van die grappen. Want ik hoorde er al niet werkelijk bij.

In iedere groep zijn er de mensen die de toon aangeven. De blaffers, de schreeuwers. Zij zijn degenen die erbij horen. In dit geval waren het er twee of drie. Sjoerd. Iwan. En Marijn. Voor jou zijn het maar namen. Voor mij waren het telkens opduikende kwelgeesten die je maar beter te vriend kon houden. Ik moest uitkijken. Want ieder ogenblik kon het gebeuren dat ze zich op mij zouden richten; dat het in hun hoofd opkwam dat ik wel eens héél leuk zou kunnen reageren op hun grappen. Het leek me naar om zand of brandnetels te vinden in mijn slaapzak. Die slaapzak was zo ongeveer de enige veilige plek die ik daar had. Want voortdurend werd je overvallen. Wij moesten zingen daar, om maar iets te noemen.

Wij zongen liedjes in het Duits. We leerden snel de woorden, die werden telkens herhaald. We zaten dan in een grote kring op het gras. En een van de leiders stond in het midden en speelde op een blokfluit.

Op het gras leer je wel te zitten als dit moet. Maar van het geluid van een blokfluit zal er nooit iemand werkelijk gaan houden. Dat is het soort van klank dat alleen maar snerpender kan worden, doordringender, het is het ware geluid van de wanhoop. En tijdens dat zingen bewoog ik wel mijn mond, maar geluid maakte ik niet.

Ik had een voordeel: ik was voor mijn leeftijd tamelijk groot. Al op m'n elfde was ik lang, vaak iets langer dan de rest. En dat geeft overwicht. Al was ik nog zo bedeesd of schuw, al durfde ik de boeken die ik had meegenomen niet te gaan lezen, omdat ik zeker wist dat ik daarmee die jongens zou ergeren, ik kon in ieder geval *doen* alsof het me allemaal niets kon schelen.

Het kamp – het lag niet aan de eindeloze duinen. Het lag niet aan de zee, of aan de pottenbakkende, aardappelschillende, houtbewerkende tante Riet, en zelfs niet aan dat zwemmen. Het lag er alleen maar aan dat je daar met te veel mensen samen was.

Hier gaat het om: voor bepaalde mensen – jij en ik – is het verschrikkelijk om voortdurend in het gezelschap van anderen te zijn. Wij hebben onze portie eenzaamheid broodnodig, we willen rust, we willen afgezonderd zijn. We moeten onze eigen gedachten kunnen horen.

Kan dat niet, of te weinig, dan *breekt* er iets.

6

Misschien klinkt dit alles nogal overdreven. Maar zo was het toch. Sommige mensen moeten zo nu en dan alleen zijn. Vergeet dat nooit.

Maar op een middag was ik weer eens ontsnapt. Waarmee ik bedoel dat ik naar het washok was gelopen. Dat washok was een huisje met douches en wastafels en wc's. Het bestond uit twee afzonderlijke helften: één voor de meisjes, één voor de jongens. De helft voor de jongens, aan de achterkant, was goor, want, zoals gezegd, jongens zijn smeerpoetsen. De wastafels waren overdekt met vegen, er dreven haren in en de wc's stonken een uur in de wind. De ergste straf die je kon krijgen was het poetsen van de plees.

Op het middenterrein was een activiteit aan de gang, daar waren ze aan het zaklopen. Iedereen stond eromheen te schreeuwen, twee groepen waren ingedeeld, de leiders hadden zakloopbanen uitgezet. En ik, ik maakte me los uit het gewoel en ik liep zo onopvallend mogelijk langs dat washok.

Erachter was ik min of meer onzichtbaar, en daar stapte ik, sloop ik, zoals al eerder, over een smal pad weg tussen de

duindoorns. Het enige prettige van een grote groep is dat het maar nauwelijks opvalt als je ertussenuit knijpt.

Zodra ik in de duinen was kwam de stilte terug. Eerst hoorde ik nog de kreten van de twee partijen, maar die geluiden werden onbelangrijk en klein. Meeuwen hingen boven me, soms krijsend.

Het zijn altijd de geluiden van mensen die je storen. Dat ging toen door me heen. Het zijn zagende, borende, joelende, zingende of blokfluit spelende mensen die je hoofdpijn bezorgen. Nooit de dieren, nooit de branding of de regen.

De klem die ik om mijn voorhoofd had gevoeld werd losgedraaid, het zware gevoel in mijn maag was opgelost, ik was weg en ik ging liggen, tegen een flauwe helling, en ik keek omhoog. Mijn gedachten dreven met de wolken mee (want ik geloof nu, terugkijkend, dat het vaak bewolkt was tijdens dat kamp). Ik dacht eraan dat die wolken misschien verder zouden zweven, en dat ze later, onder zich, mijn ouders zouden zien. Zij waren toen waarschijnlijk nog in Frankrijk. Ik nam het ze niet kwalijk dat ze mij niet hadden meegenomen; ik begreep wel dat ze ook eens met z'n tweeën wilden zijn. Pap zou terugkomen met alles wat hij weer had opgeraapt, met scherven of kristallen of fossielen. En Mam zou wel gaan kanoën, of ze ging einden zwemmen. Ik zag ze voor me en een moment ging er toch iets pijnlijks door me heen. Ik wist dat ze ook heus wel aan mij zouden denken. Maar ik vroeg me af WAT voor gedachten ze dan zouden hebben.

Wat later stond ik op, en ik liep verder. Ik kwam niemand tegen, zo kwam ik bij de zee.

In Vlieland heb je twee aparte zeeën. De ene, waarin we zwommen, was met een breed strand, en met vlagen zand. Die zee had een branding, met schuim en met die jakkerende wind waar ik het over heb gehad.

De andere zee was kalmer. Die stond tegen een dijk, soms hoog, soms laag en soms verdween hij zelfs, en werd een moddervlakte. De wadden; 't is maar een ander woord voor modder.

Daar was ik nu en ik slenterde een heel eind langs de dijk. In het rimpelloze water werden gele wolken weerspiegeld, en stokken waaraan netten hingen en alles leek dubbel. Er lag ineens een dood konijn bij mijn voeten. Twee meeuwen hadden daarvan gegeten, die waren opgevlogen toen ik in de buurt kwam. Dat konijn was een verfrommeld stuk bont geworden, met een open wond.

Ik was blij dat ik dit in m'n eentje zag. Het drietal waar ik het over had nam namelijk soms dode dieren mee. Natuurlijk om weer grappen mee te maken (ze waren onvermoeibaar). Ze hadden een stinkende oude vis in de struiken verstopt, naast een tent waar meisjes in sliepen. De lucht van die vis had ze, geloof ik, een hele nacht lang wakker gehouden. De leiders waren nijdig geweest, de volgende morgen.

Een tijd stond ik omlaag te staren. Even had ik het gevoel dat dat beest me iets probeerde te vertellen. De geest van dat konijn dus.

Want dieren hebben een geest, neem dat van me aan. Je kunt het aan ze zien. Aan hun ogen, aan hun bewegingen. Dieren denken na, net als jij en ik. Alles wat nadenkt heeft een geest, zo simpel is het.

En dus, als er een dier doodgaat, moet ook die geest nog ergens zweven. Dat waren mijn gedachten toen, min of meer, en het was goed om dat te kunnen denken zonder anderen om me heen. De geestenwereld kan alleen bestaan zonder het gekrijs van mensen.

De wolken boven die roerloze zee kleurden intussen roze. Dat bedacht ik met een schok. Want roze wolken betekenden dat het avond werd. En avond betekende dat je terug moest zijn op het kampterrein. Want er werd bij het eten nagegaan of iedereen wel aanwezig was. Geen kamp zonder lijsten. En lijsten betekenen *regels*.

Ik begon terug te lopen. Eerst nog kalm. Daarna steeds gejaagder.

Toen ik het kampterrein bereikte zag ik het meteen: iedereen zat al klaar rondom de lange tafels. Iedereen zat al te wachten! Ik rende naar een lege plek.

Maar net voordat ik daar kon neerstrijken werd ik onderschept. Door Maarten. Een van de leiders, degene met die blokfluit. Een lange jongen met een blonde baard en dunne benen in een korte broek.

'Ho ho ho,' zei Maarten. 'Waar kom *jij* vandaan?'

'Eh...' zei ik, want een antwoord had ik niet.

'Zingen!' schreeuwde Maarten, terwijl hij zich omdraaide. 'Ja, we hebben d'r hier eentje die gaat *zingen*!'

Jongens in de buurt vingen dat op. En ook zij begonnen te roepen: 'Zingen!'

En ineens riep de hele tafel: 'Zingen! Zingen!'

Ik had 't je nog niet verteld, maar dat was dus de straf als je te laat aan tafel kwam: in je uppie, staand, onder de ogen van het hele kamp moest je een liedje zingen.

Ik heb het ook gedaan. Ik had het liefst willen wegkruipen in een konijnenhol. Ik was ook erg graag weggelopen om daar nooit meer terug te komen. Maar er was geen mogelijkheid om te ontkomen: ik heb daar echt staan zingen. Het kortste, meest simpele liedje dat ik kende. *Rosen fra Fun*. In het Duits, geloof ik, of een taal die daarop leek, daar waren die leiders dol op. Die leiders wilde ik toen nog gunstig stemmen.

Ik wil het er niet over hebben verder. *Rosen fra Fun*. Als ik ooit eens doodga zal ik het wel terughoren. Dat moment. Die minuut dat mijn stem, onder een belachelijke stilte, klonk over het kampterrein, boven de hoofden van al die medegevangenen, als een dunne draad die wanhopig probeert niet te breken.

Nauwelijks had ik m'n mond weer gesloten of het geraas stak op. Sommige kinderen klapten. Maar de grote massa *joelde*. Ik geloof dat het behoorlijk achterlijk was als je uit jezelf een

van die Duitse liedjes zong. Ik geloof dat je, als dat dan moest, iets hoorde op te voeren dat op dat ogenblik *in* was. Een of andere zomerhit. Iets van de radio of de tv. Natuurlijk had ik dat moeten doen. Dan was ik niet compleet verwoest geweest daarna. Dan had ik misschien *iets* van mezelf kunnen redden. Ik heb, geloof ik, nog nooit iemand zo erg gehaat als die Maarten, toen, met zijn 'ho ho ho' en de triomfantelijke glimlach die hij daarbij trok.

Ik mocht eindelijk gaan zitten. Weer hield ik me voor dat ik moest volhouden. Dat er ook aan dit moment een einde komen zou.

Om me heen was iedereen nu volkomen losgeslagen. Het geschreeuw was nooit eerder zo hard geweest, het was een soort *orkaan*. Sommige jongens hadden hun lepels en hun vorken opgepakt van tafel, daar ramden ze mee op het hout, alles was in beweging, alles golfde en rammelde en klopte. Hier en daar hoorde ik jongens die mij kwelend imiteerden, heel luid en vals. En het was *toen* dat ik een lepel tegen mijn voorhoofd kreeg.

Het is niet helemaal terecht misschien dat ik hier alles mee laat beginnen. Dat ik die lepel aanwijs, bedoel ik, als de start van al m'n... *gestoordheden*. Maar het is gebeurd. Een jongen in mijn buurt had een pollepel gegrepen, een zwaar ding van metaal. Hij zwaaide hem in 't rond totdat hij plotseling tot stilstand kwam tegen mijn hoofd.

Heel even voelde ik iets knetteren, gevolgd door een kleine ontploffing in mijn hersens. Meteen daarna liet ik mij achterovervallen van die bank. Mijn armen vouwde ik om mijn hoofd. Zo kwam ik op mijn rug neer in het gras.

Neergeslagen!

Maar ik moet hier eerlijk over zijn: bewusteloos was ik niet. Ik deed alsof.

Pas later heb ik het begrepen: blijkbaar zag ik dit als een buitenkans om weg te komen. Blijkbaar was er iets (of iemand!) in me die de opdacht gaf om weg te wezen. Om deze verschrikkelijke seconden, waarin ik mijzelf tot een volslagen idioot had gemaakt, verder te ontduiken.

Ik viel op de grond en bleef daar liggen. Ik wilde *blijven* liggen. Ik wilde nooit meer opstaan uit het gras. En later, veel later, kwam ik dan op de gedachte dat ik daar inderdaad toen ben gebleven.

Mijn echte ik bleef achter. Een andere ik ging er met mij vandoor.

Om me heen werd het intussen stil, en nog véél stiller dan het was geweest tijdens mijn voordracht. Ik hoorde letterlijk hoe iedereen zijn adem inhield. Ik hield mijn ogen dicht. Ik voelde handen om mijn armen, door enkele leiders werd ik opgetild.

'Elmer...? Kun je me *horen*?'

Dit was de stem van Maarten, met een bijklank van paniek. Enkel om hem dwars te zitten hield ik vol.

Pas na een paar minuten, inmiddels liggend op een bank, deed ik mijn ogen open. Versuft keek ik omhoog, in de gezichten van enkele leiders en van tante Riet.

'Gaat het weer...? Wil je wat drinken...?'

Bezorgdheid in hun blik. Ik genoot ervan.

7

Valsheid loont. Soms is het nodig. Leugens, bedoel ik, soms heb je die nodig.

Die Gijs waar ik het over had was eerlijk. Altijd weer. En dus werd hij gepest. Als Gijs zei dat hij beter te eten kreeg bij zijn moeder, begonnen de drie treiterkoppen te grijnzen en te grinniken.